

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-54>

УДК 336.15

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ФІСКАЛЬНОГО ФЕДЕРАЛІЗМУ В СИСТЕМУ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

IMPLEMENTATION OF FISCAL FEDERALISM IN THE SYSTEM OF INTERBUDGETARY RELATIONS IN UKRAINE

Ткачик Федір Петровичкандидат економічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4783-6919>**Tkachyk Fedir**

West Ukrainian National University

У статті досліджено актуальні аспекти фінансової політики в умовах стабілізації й розвитку соціально-економічних процесів в Україні. Значну увагу приділено обґрунтуванню специфічних аспектів реалізації бюджетної та податкової політики в умовах проведення реформи фінансової децентралізації. Розкрито сутнісні домінанти фінансового федералізму, встановлено його роль у архітектоніці міжбюджетних відносин унітарної держави. Доведено, що фінансовий федералізм та децентралізм у логічному симбіозі спроможні оптимізувати бюджетний процес та покращити відносини між різними рівнями управління у фінансовій сфері. Побудовано та описано структурну диспозицію інтегральної парадигми бюджетного процесу в сучасних умовах. Акцентовано увагу на традиційній теорії фінансового федералізму як важливого базису реалізації бюджетно-податкової політики держави та органів місцевого самоврядування. Запропоновано новітню архітектоніку міжбюджетних відносин в Україні на базі ключових домінант фінансового федералізму.

Ключові слова: фінансова політика, бюджетний процес, міжбюджетні відносини, фінансова децентралізація, фінансовий федералізм, податковий потенціал, розвиток територіальних громад.

The article examines current aspects of fiscal policy in the conditions of stabilization and development of socio-economic processes in Ukraine. Considerable attention is paid to the justification of specific aspects of the implementation of budget and tax policy in the conditions of carrying out the reform of financial decentralization. The essential dominants of fiscal federalism are revealed, its role in the architecture of inter-budgetary relations of the unitary state is established. It has been proven that fiscal federalism and decentralism in a logical symbiosis are able to optimize the budget process and improve relations between different levels of management in the fiscal sphere. Fiscal federalism can be inherent in the financial policy of unitary states, as evidenced by the European experience. The structural disposition of the integral paradigm of the budget process in modern conditions is constructed and described. It is based on the understanding of the budget process as a complex polystructural and multilevel phenomenon, characterized by original dominants, principles and patterns of functioning. Attention is focused on the traditional theory of fiscal federalism as an important basis for implementing the budget and tax policy of the state and local self-government bodies. The article systematizes the factors of fiscal federalism in the context of the impact on the financial capacity of the subjects of inter-budget relations to implement social and economic programs. The latest architecture of inter-budgetary relations in Ukraine is proposed based on the key dominants of fiscal federalism. It has been proven that the autonomy of fiscal decisions and the diversification of budget and tax warrants will allow local self-government bodies to strengthen their financial potential. This aspect will contribute to the successful implementation of economic, social, environmental, investment, infrastructural and other important projects for the development of the territorial community, especially in the conditions of combating the risks of wartime and in the period of post-war reconstruction of Ukraine.

Key words: fiscal policy, budget process, interbudgetary relations, financial decentralization, fiscal federalism, tax potential, development of territorial communities.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем публічних фінансів багатьох країн є підвищення ефективності управління

коштами державного та місцевих бюджетів. В Україні для нівелювання наслідків економічних криз, зумовлених надмірною потре-

бою фінансування заходів протидії пандемії коронавірусу та посилення обороноздатності держави, актуальною стала проблема формування належних умов для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них завдань й функцій. Серед недоліків системи міжбюджетних відносин в Україні доцільно акцентувати увагу на наступних: недостатній рівень фінансової стійкості та спроможності в умовах надзвичайних ситуацій, недосконалий алгоритм координації дій органів державної влади та місцевого самоврядування в контексті оптимізації й раціоналізації бюджетного процесу. Агломерація зусиль та співпраця органів місцевого самоврядування з урядом в умовах протидії ризикам воєнного часу потребує ефективних, оригінальних, ситуативних, модернізаційних рішень у фіскальній політиці. Зважаючи на активізацію реформи фінансової децентралізації в Україні вбачаємо логічним використання інструментів фіскального федералізму у архітектоніці міжбюджетних відносин задля нарощування фінансової спроможності територіальних громад реалізовувати пріоритетні соціально-економічні заходи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження науково-теоретичних та прикладних засад фіскального федералізму набуває вагомого значення в сучасних умовах удосконалення міжбюджетних відносин. Проблематиці фіскального федералізму й децентралізму як пріоритетних напрямків фінансової політики присвятили свої наукові праці такі вчені та фахівці: Ч. Тібо [9], Дж. Соренс [10], В. Оутс [8], В. Беспалов [3], А. Бояр [6], Н. Велентейчик [5], Л. Костирко [5], М. Куліш [12], В. Опарін [11], С. Сардак [7], Я. Сарнецька [11], О. Чеберяко [1; 2; 12] та інші.

Однак реалізм фіскального регулювання соціально-економічних, інвестиційно-інноваційних та бізнес процесів вимагає врахування перфекціоністських підходів. Сьогодні ефективність фінансового забезпечення пріоритетних програм стабілізації, реконструкції й модернізації секторальної економіки в Україні потребує комплексного підходу, що враховуватиме тренди глобалізації, специфіку міжнародної фінансової політики (зокрема механізми фінансової допомоги від міжнародних фондів та організацій), співпрацю органів місцевого самоврядування з відповідними установами національного та світового рівня у фіскальній сфері. Домінанти фіскального федералізму та децентралізму потребують поглиблення наукових досліджень в період

ризиків воєнного часу в Україні задля напрацювання дієвих практичних рекомендацій їхньої мінімізації й протидії.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні науково-теоретичних й прагматичних аспектів фіскального федералізму в контексті імплементації його домінант в архітектоніку міжбюджетних відносин в Україні задля стабілізації й розвитку економіки держави й регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фіскальна політика органів місцевого самоврядування трансформується симбіотичним парадоксом – оптимізація доходів та раціоналізація витрат бюджету. Перспективність цього підходу спонукає суб'єктів фіскального простору використовувати відповідні інструменти щодо досягнення максимальних цілей у бюджетній та податковій політиці держави й регіонів. Зауважимо, що ринкова економіка акцентує на цілях, а не на планах, тому, що пріоритетність цілей для розвитку територіальних громад може бути різною, залежно від нагальних потреб, тоді як плани делегуються органам місцевого самоврядування більш монотонно та в певних рамках. З огляду на такий контекст, органи територіальних громад більш інформовані щодо потреб жителів відповідної території та володіють обширною інформацією про потенційні джерела акумулювання фінансових ресурсів для їхнього задоволення.

Зміцнення фіскального потенціалу місцевих бюджетів у більшості зарубіжних країн з зростаючою та транзитивною економікою відбувається на основі моделей делегування фіскальних повноважень від центрального уряду до органів адміністративно-територіальних утворень. Вважаємо одним із перспективних та адекватних інструментів такого делегування фіскальний федералізм. В українській практиці саме симбіоз фіскального федералізму та децентралізму спроможний продукувати синергійні ефекти у реалізації міжбюджетних відносин.

Фіскальна децентралізація передбачає делегування повноважень місцевому самоврядуванню щодо прийняття рішень у сфері бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів, виявляється у фіскальній незалежності органів місцевого самоврядування та прийнятті рішень щодо формування бази оподаткування, визначенні ставок відповідних місцевих податків і зборів, введенні податкових стимулів для галузей економіки на регіональному рівні, а також

формуванні структури видатків з метою нарощування оперативності та якості надання суспільних благ населенню, забезпечення сталого розвитку територій, економічного зростання й скорочення бідності [1, с. 78].

Однак ми переконані, що домінанти фіскального федералізму у цьому контексті підвищать очікувані ефекти, зокрема через механізми фіскальної автономізації рішень органів місцевого самоврядування задля нарощування податкового потенціалу та підвищення його конкурентоспроможності в сучасних нестабільних умовах.

Україна, відповідно до статті 2 Конституції, є унітарною державою, типовими рисами якої є цілісність, неподільність, відсутність у своєму складі інших державних утворень, функціонування єдиної системи права.

Відповідно до унітарного устрою, в Україні міжбюджетні відносини базуються на засадах, визначених центральною владою та її законодавчо-правовими актами. Тобто бюджетна система, що діє в Україні, є похідною від закріпленої Конституцією організації державної влади.

Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та законодавчо закріпленими за ними на стабільній основі загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрямки використання коштів відповідно до чинного законодавства [2].

Своєчасне реагування на рівень доходів місцевих бюджетів і, в разі необхідності, здійснення фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування для виконання своїх повноважень, тобто сприяння соціально-економічному розвитку територій та фінансовому вирівнюванню, є важливим завданням міжбюджетних відносин [3, с. 98].

Загалом в Україні, як унітарній державі, міжбюджетні відносини здійснюються між центральною державною владою, місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування. Міжбюджетні відносини, згідно із статтею 81 Бюджетного Кодексу України, «це відносини між державою, Автономною Республікою Крим (анексованою територією РФ) та місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України» [4]. Наголосимо, що унітарна форма міжбюджетних відносин гарантує суверенітет країни і стабільність в регіонах відповідно до їх фінансових можливостей. Відносини між державним і місцевими

бюджетами в контексті реалізації постулатів державного унітаризму продукують широкий простір для органів влади центрального рівня в напрямку здійснення політики забезпечення єдиних стандартів бюджетних видатків у межах усієї країни, а також активного фінансового вирівнювання. Водночас вона ніяким чином не заперечує використання децентралізованої моделі міжбюджетних відносин, у т. ч. з елементами фіскального федералізму.

Фіскальний федералізм як процес покликаний гармонізувати міжбюджетні відносини в країні за допомогою наявного інструментарію в сфері податків, видатків та трансфертів. Фіскальний федералізм як явище може трансформуватися різними підходами застосування наявного інструментарію залежно від специфічних рис організації бюджетного процесу та реалізації податкової політики на державному й регіональному рівнях.

Методологічним підґрунтям міжбюджетних відносин виступають три елементи: розподільні доходи, розподільні видатки, фінансова допомога. З огляду на це, в умовах бюджетного унітаризму пріоритетною проблемою, яку необхідно вирішувати на науковому та прикладному рівні виступає розмежування доходів і видатків між задекларованими рівнями бюджетної системи. В цьому ракурсі мета розмежування доходів полягає у створенні сприятливих умов для збалансування бюджетів кожного рівня, враховуючи особливості та специфікації відповідного податкового потенціалу територіальної громади. При цьому важливо дотриматися соціальних стандартів, що гарантують громадянам конституційні права [5].

На нашу думку методологічні підвалини фіскального унітаризму обумовлюються ідентифікацією тенденцій міжбюджетних відносин в фокусі розмежування доходів і видатків, а також відповідних зобов'язань між суб'єктами фіскальної політики держави та регіонів. Водночас, методологічний базис фіскального федералізму трансформується делегуванням чітких бюджетних і податкових рішень (і, як наслідок, відповідальності) адміністраціям нижчого рівня управління. Однак важливо, щоб алгоритмізація розмежування доходів й видатків між державним та місцевими бюджетами, а також між окремими рівнями місцевих бюджетів здійснювалася з врахуванням загальнодержавних і територіальних інтересів, базувалася на принципах економічної ефективності й соціальної справедливості.

Апологетами теорії фіскального федералізму і економіки державного сектора підтверджується необхідність та доречність фінансування і координації з наднаціонального рівня політик у сферах безпеки, оборони, зовнішніх відносин, конкуренції, мегарегіональної інфраструктури, макроекономічної стабілізації, підготовки кадрів і покращення екологічної політики, оскільки це продукуватиме спектр соціально-економічних та інвестиційно-інноваційних ефектів.

Оптимізацію обсягів наднаціональних бюджетних видатків доцільно здійснювати на

основі методологічно адаптованого принципу максимальної соціальної вигоди Г. Дальтона, що передбачає надання (фінансування) з наднаціонального рівня певного набору суспільних благ до тих пір, поки гранична користь від них не зрівняється з граничним незадоволенням від сплати суспільством податків на надання цих благ [6]. Застосування таких підходів дозволяє підвищити ефективність системи фіскального перерозподілу і максимізувати загальний суспільний добробут.

Диференціація способів і методів забезпечення бюджетного процесу, наявність різних

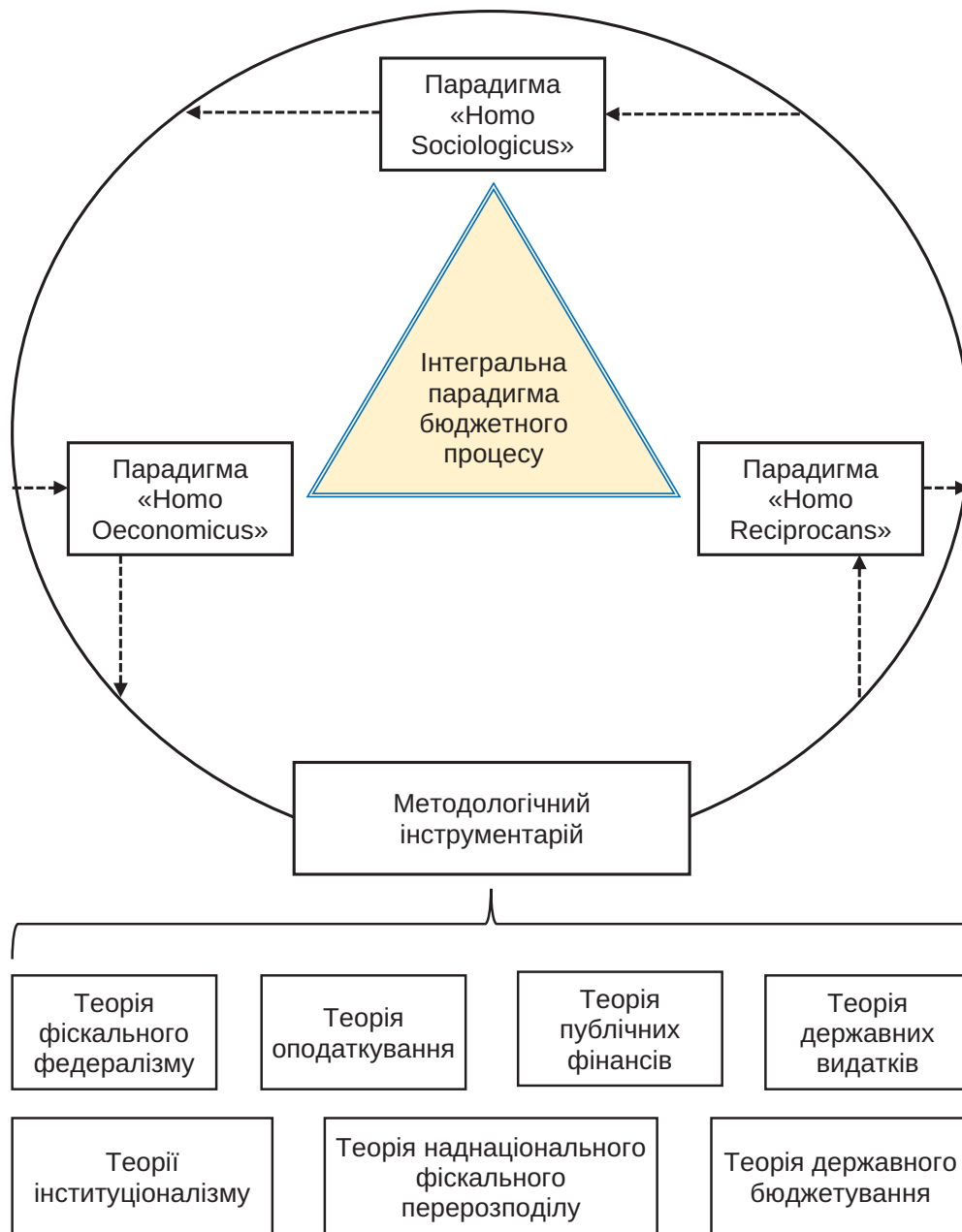

Рис. 1. Архітектурна диспозиція інтегральної парадигми бюджетного процесу

Джерело: складено на основі [6; 7; 8; 9]

методологічних інструментів його перфекціонізації, специфікації цільових інтегративних підходів інтерпретуються новою парадигмою у системі фінансової науки – інтегральна парадигма бюджетного процесу. Вона базується на розумінні бюджетного процесу як складного поліструктурного та багаторівневого явища, що характеризується оригінальними домінантами, принципами і закономірностями функціонування. Її зміст є симбіотичним поєднанням трьох домінуючих у гуманітарній сфері парадигм – «Ното оесопотісус» (людина економічна), що пояснює поведінку людини, яка діє у власних інтересах, максимально та оптимально націлюється на особисту користь і реагує на обмеження середовища; «Ното ресіросанс» (людина взаємна), акцентує на співпраці задля покращення свого середовища життєдіяльності і «Ното sociologicus» (людина соціальна), яка передбачає обмеження раціональної поведінки, опірність процесу прийняття рішень, активно спрямовується до визнання іншими за рахунок здобуття влади та (або) досягнення кар'єрного зростання (див. рис. 1) [7, с. 15].

Якщо одна парадигма домінуватиме над іншими – виникне дисгармонія бюджетного процесу. Зокрема, якщо відбуватиметься надмірна співпраця без чітко сформульованої мети та поза конкурентним середовищем, то виникатиме дефіцит необхідних фінансових ресурсів та когнітивна ілюзія бюджетних ефектів. Тому використання репрезентованих парадигм у бюджетному процесі має бути логічним, доречним, контрольованим відповідними інституціями державного та місцевого управління.

Традиційна теорія фінансового федералізму продукує рекомендації для закріплення за різними рівнями державної влади певних функцій та необхідних для їх виконання фінансових інструментів. Своєрідним базисом теорії фінансового федералізму слугувала теорема про децентралізацію, яку у 1972 р. вивів В. Уотес [8], а також модель Тібо, яку у 1956 р. американський економіст Чарльз Тібо репрезентував у публікації «Чиста теорія місцевих видатків» [9]. Активізація децентралізаційних процесів зумовлена пошуком раціональних підходів щодо формування й розподілу фінансових потоків бюджетів.

Доречно врахувати точку зору Дж. Соренса, який акцентує увагу на ідеалізації фінансового федералізму через інтерпретацію наступних логічно взаємопов'язаних чинників:

1. Автономізація функціонування субцентральних адміністративно-політичних утворень щодо прийняття фінансових рішень (сфера податків й видатків);

2. Наявність бюджетних обмежень для урядів територіальних утворень;

3. Функціонування спільного ринку, що опирається на принципи вільної торгівлі й мобільності в рамках юрисдикції фінансового союзу (певною мірою загострюється конкуренція між урядами територій);

4. Система фінансового федералізму повинна бути затверджена на базі узгоджених правил і алгоритмів [10];

5. Специфікації валютної політики;

6. Планування бюджету та рівня заборгованості.

Фінанське регулювання з урахуванням фінансового федералізму повинне базуватися на чітких імперативах, котрі в довгостроковій перспективі мають стати основою регіонального розвитку. Передусім необхідно оптимізувати розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи. Важливо запобігти виникненню розривів між делегованими зобов'язаннями, що потребують видатків, та можливостями формування ресурсної бази для забезпечення фінансування таких видатків. Перспективним інструментом вирівнювання фінансового потенціалу регіонів і населених пунктів, виступають субвенції на інвестиції, які мають спрямовуватися на відбудову інфраструктури регіонів та створення нових її об'єктів [11, с. 63].

Кількісні пропорції розмежування доходів між ланками бюджетної системи визначаються розподілом функцій і завдань, що покладаються на відповідні органи виконавчої влади і місцевого самоврядування, але кожний бюджет від державного до бюджету села повинен мати власну і закріплену дохідну базу. Найважливіші завдання, які вирішує центральний уряд, зокрема такі як макроекономічне регулювання, державне управління, національна оборона, міжнародне співробітництво та інші, потребують акумуляції державним бюджетом значної частки національного доходу країни. З іншого боку, завдання, які вирішують органи місцевого самоврядування із року в рік ускладнюються. Із коштів місцевих бюджетів фінансуються найзначніші заходи держави в галузі економіки та соціальної політики. Розширення функцій місцевої влади, бюджетних прав місцевих спільнот, делегування органам місцевого самоврядування повноважень органів державної влади

вимагає посилення ролі місцевих бюджетів і позитивних структурних змін у їх доходах, підвищення питомої ваги місцевих бюджетів у загальній масі державних видатків.

Визначальним при розподілі доходів між різними рівнями бюджетної системи є завдання гарантувати здійснення власних та делегованих повноважень органами влади різних рівнів.

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

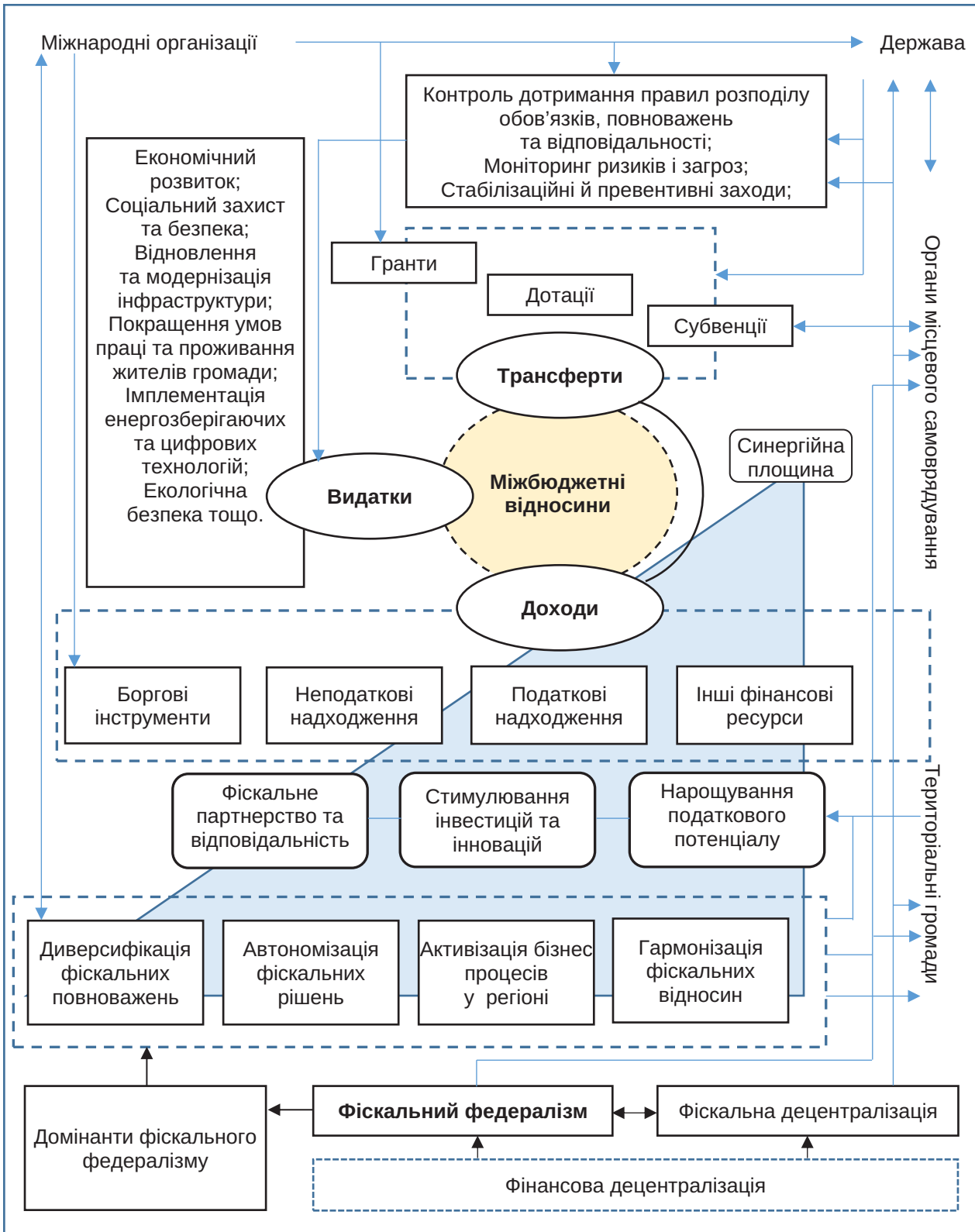

Рис. 2. Фіскальний федералізм у архітектоніці міжбюджетних відносин в Україні

Джерело: складено автором самостійно

нів і, відповідно, фінансування усіх видатків, передбачених бюджетами як загалом у державі, так і в окремих адміністративно-територіальних утвореннях. При цьому важливо забезпечити місцевим органам влади самостійність у вирішенні завдань комплексного розвитку територій, що сприяє незворотності демократичних процесів у країні [12, с. 40].

Зазначене вище та сучасні особливості фіскальної політики України потребують врахування фіскального федералізму у системі міжбюджетних відносин. З огляду на це було запропоновано графічне представлення новітньої архітектури фіскального федералізму (рис. 2), яка може успішно функціонувати у системі міжбюджетних відносин унітарної держави, оскільки її імплементація фокусуватиметься на бюджетному процесі у розрізі рівнів державного регулювання економіки.

Головна ідея імплементації фіскального федералізму в площину міжбюджетних відносин в Україні полягає в досягненні синергійного ефекту фінансового забезпечення пріоритетних напрямків розвитку територіальної громади за рахунок трансфертів, податкових й неподаткових надходжень, боргових інструментів та інших фінансових ресурсів відповідної території.

Висновки. Репрезентована архітектура фіскального федералізму у системі міжбюджетних відносин базується на симбіозі трьох парадигм, враховує міжнародну специфіку, покращує ефективність фіскальної взаємодії держави та органів місцевого самоврядування, що в підсумку призводить до стабілізації та (або) розвитку економіки територіальної громади. Фактично, фіскальний федералізм через оптимальне використання наявних домінант націлюється на диверсифікацію та автономізацію фіскальних повноважень у відповідній інституційній ієрархії з метою формування конкурентоспроможного податкового потенціалу для фінансового забезпечення пріоритетних видатків бюджету територіальної громади. Такий підхід дозволить органам місцевого самоврядування реалізовувати актуальні заходи щодо збалансування й розвитку економіки регіону, покращення соціальних стандартів та підвищення якості життя населення.

Подальше реформування міжбюджетних відносин в умовах децентралізації потребує розширення прав органів місцевого самоврядування та зміцнення їхньої бюджетної самостійності, підвищення ефективності використання інструментів міжбюджетних відносин та якості надання суспільних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чеберяко О. В. Особливості міжбюджетних відносин в умовах децентралізації. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка*. 2021. № 4 (217). С. 75–83.
2. Чеберяко О. В. Міжбюджетні відносини в умовах державного унітаризму України. Київ : Світогляд, 2004. 190 с.
3. Беспалов М. О. Міжбюджетні відносини в Україні в умовах децентралізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21–22. С. 97–100.
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
5. Костирко Л. А., Велентейчик Н. Ю. Механізм регулювання міжбюджетних відносин в Україні: пріоритети, інструменти, перспективи: моногр. Северодонецьк : вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2016. 280 с.
6. Бояр А. О. Трансформація бюджетної моделі ЄС в умовах глобальної фінансової турбулентності: моногр. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 256 с.
7. Сардак С. Е. Дискутабельний підхід до глобального впливу на розвиток людських ресурсів. Теорія і практика сучасної економіки. Зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20–21 липня 2012 р.). Одеса : ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2012. 124 с.
8. Oates W. E. *Fiscal Federalism*. Harcourt Brace : New York, 1972. 318 p.
9. Tiebout C. *An Economic Theory of Fiscal Decentralization*. NBER, Public Finances, Needs, Sources and Utilization. Princeton (Univ. Press), 1961. P. 79–96.
10. Sorens J. *Fiscal federalism: A return to theory and measurement*. URL: https://www.acsu.buffalo.edu/~jbattist/workshop/Sorens_s09.pdf
11. Опарін В. М., Сарнецька Я. А. Імперативи бюджетного регулювання в Україні в умовах фіскальної децентралізації. *Фінанси України*. 2020. № 1. С. 58–72.
12. Чеберяко О., Куліш М. Необхідність та результативність проведення фінансової децентралізації. *Світ фінансів*. 2018. № 1(54). С. 35–44.

REFERENCES:

1. Cheberiako O. V. (2021) Osoblyvosti mizhbiudzhethnykh vidnosyn v umovakh detsentralizatsii [Peculiarities of interbudgetary relations in conditions of decentralization]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka. Ekonomika*. No. 4 (217). P. 75–83.
2. Cheberiako O. V. (2004) Mizhbiudzhetni vidnosyny v umovakh derzhavnoho unitaryzmu Ukrainy [Interbudgetary relations in the conditions of state unitarism of Ukraine]. K.: Svitohliad. 190 p.
3. Bepalov M. O. (2020) Mizhbiudzhetni vidnosyny v Ukraini v umovakh detsentralizatsii [Interbudgetary relations in Ukraine under conditions of decentralization]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. No. 21–22. P. 97–100.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2010) Biudzhetni kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. No 2456-VI. (July 8, 2010). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
5. Kostyrko L. A., Velenteichyk N. Yu. (2016) Mekhanizm rehuliuвання mizhbiudzhethnykh vidnosyn v Ukraini: priority, instrumenty, perspektyvy [Mechanism of regulation of inter-budgetary relations in Ukraine: priorities, tools, perspectives]: monohr. Sievierodonetsk: vyd-vo SNU im. V. Dalia. 280 p.
6. Boiar A. O. (2014) Transformatsiia biudzhethnoi modeli Yes v umovakh hlobalnoi finansovoi turbulentsii [Transformation of the EU budget model in conditions of global financial turbulence]: monohr. Lutsk: Vezha-Druk. 256 p.
7. Sardak S. E. (2012) Dyskutabelnyi pidkhid do hlobalnoho vplyvu na rozvytok liudskykh resursiv [Debatable approach to the global influence on the development of human resources]. *Teoriia i praktyka suchasnoi ekonomiky. Zb. tez nauk. robit uchasnykiv mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Odesa: HO «Tsentr ekonomichnykh doslidzhen ta rozvytku». 124 p.
8. Oates W. E. (1972) *Fiscal Federalism*. Harcourt Brace: New York. 318 p.
9. Tiebout C. (1961) *An Economic Theory of Fiscal Decentralization*. NBER, Public Finances, Needs, Sources and Utilization. Princeton (Univ.Press). P. 79–96.
10. Sorens J. (2009) *Fiscal federalism: A return to theory and measurement*. URL: https://www.acsu.buffalo.edu/~jbattist/workshop/Sorens_s09.pdf
11. Oparin V. M., Sarnetska Ya. A. (2020) Imperatyvy biudzhethnoho rehuliuвання v Ukraini v umovakh fiskalnoi detsentralizatsii [Imperatives of budget regulation in Ukraine in conditions of fiscal decentralization]. *Finansy Ukrainy*. No. 1. P. 58–72.
12. Cheberiako O., Kulish M. (2018) Neobkhdnist ta rezultatyvnist provedennia finansovoi detsentralizatsii [Necessity and effectiveness of financial decentralization]. *Svit finansiv*. No. 1(54). P. 35–44.